

פרק כה (פסוקים א-ז) / ברוריה בן-דוד (וייס)

בקטע זה נלמד על אחריתו של המלך צדקיהו אחרון מלכי בית דוד.

כיצד הגיב נבוכדנצר על התפרצות המרד ביהודה?

נבוכדנצר יצא בראש חיל כבד לדכא את העמים המורדים בו. בשנה התשיעית למלכותו של צדקיהו, כשנה וחצי לפני חורבן הבית, בחודש העשירי, בעשור לחודש, הוא יום עשרה בטבת, בא נבוכדנצר עם רוב חילו, להילחם על ירושלים, לאחר שכבש את רוב הערים הבצורות ביהודה. ככתוב: "וחיל מלך בבל נלחמים על ירושלים ועל כל ערי יהודה הנותרות, אל לכיש ואל עזקה, כי הנה נשארו בערי יהודה ערי מבצר" (יר' לד ז). חילות נבוכדנצר ערכו מצור, כפי שהיה מקובל בימים ההם להילחם על עיר מבוצרת מוקפת חומה, שעליהם אנו יכולים ללמוד משרידי תבליטי הקיר שהיו בארמונות הכובשים הגדולים. תחילה סללו דייק מסביב לעיר- סוללות עפר גבוהות- באמצעות עבודת כפייה של אלפי עבדים או שבויים. על הסוללות הציבו מגדלים מבוצרים שמתוכם ירו באמצעות מערכת מיוחדת אבני קלע כבדות ולפידים מעבר לחומה לתוך העיר הנצורה (אחרי שלוש שנים של מצור כזה למשל נפלה מצדה). יוסף בן מתתיהו ב"קדמוניות" י סעיפים 131-134 כתב: "ומלך בבל שקד על מצור ירושלים בהתאמצות רבה ובקנאה, כי בנה מגדלים על סוללות גדולות, והדף מהם את העומדים על החומות, ושפך סוללות רבות סביב כל ההיקף (של העיר) שהיו שוות בגובהן לחומות. אולם אנשים בפנים (העיר) נשאו את המצור בגבורה ובהתלהבות, כי לא התעייפו לא על ידי הרעב ולא ע"י המגפה. אלא עם היותם נתונים במצוקת הפורעניות האלה מבית חיזקו את לבבם למלחמה, ולא נבהלו לא מפני תחבולותיהם של האויבים ולא מפני כלי המשחית שלהם, אלא המציאו נגד כליהם של אלה כלי משחית (אחרים)"

עוד הוסיף וכתב שהתחבולות של הכובשים וכנגדם תחבולות הנצורים נמשכו שמונה עשר חודש עד שגוועו ברעב ובחצים שירו בהם האויבים מן המגדלים.

ירושלים הייתה במצור עד השנה האחת עשרה למלכות צדקיהו. "בתשעה לחדש ויחזק הרעב בעיר, ולא היה לחם לעם הארץ" (פס' ג). לפי ירמיהו היה זה בחודש הרביעי (חודש תמוז) (יר' לט ב ; נב ו). לא היה לחם בארץ אפילו לגדולי המדינה וראשיה. לפי ירמיהו בימי המצור הממושכים היה רעב בעיר, אלא שהיה בה לחם מועט, אבל באותו יום תם "כל הלחם מן העיר" (יר' לז כא), ולא היה בידי מגניה כוח להילחם. על זוועת הרעב בימי המצור אנו קוראים במגילת איכה (א יא יט ; ב יא-יב, כ ; ד ג-ה, ט-י ; ה י). כתוצאה מהרעב ששרר בעיר לא יכלו תושביה לעמוד בפני האויב ולהגן על החומה. לפיכך הצליחו הכשדים לפרוץ את חומות העיר ולחדור לעיר. פחד ובהלה אחזו גם באנשי המלחמה הם ברחו בלילה מן העיר (יר' נב ז) "דרך שער בין החמתים",

שער בדרום העיר סמוך לבריכת השילוח שהייתה מוקפת בשתי חומות, וממנו ניתן לצאת לנחל קדרון. השער היה סמוך לגן המלך שהשקוהו במי השילוח, ובאותה שעה חנו החיילים הכשדים מסביב לעיר כולה. בגלל שעיקר הצבא היה בצפון העיר, עלה בידי צדקיהו ואנשי חילו להערים על הכשדים ולצאת בלילה מן העיר בלי שירגישו בהם.

מה הייתה תקוותו של צדקיהו?

צדקיהו קיווה להתחמק מידי הכשדים ולהימלט אל ערבות יריחו ולעבור את הירדן. "וילך דרך הערבה", בדרך ההולכת מירושלים לכיוון הערבה לבקעת הירדן. משערים שצדקיהו ואנשיו ביקשו לברוח לאחת הארצות שבעבר הירדן שרבים מאנשי יהודה מצאו בהן מפלט. ככתוב: "וגם כל היהודים אשר במואב ובבני עמון ובאדום ואשר בכל הארצות שמעו כי נתן מלך בבל שארית ליהודה... וישבו כל היהודים מכל המקומות אשר נדחו שם, ויבאו ארץ יהודה אל גדליהו המצפתה" (יר' מ יא-יב).

המלך קיווה שיינצל והנה ברגע האחרון נגזזה תקוותו. חיל הכשדים השיג את צדקיהו בערבות יריחו. "וירדפו חיל כשדים אחר המלך וישגו אתו בערבות יריחו, וכל חילו נפצו מעליו" (פס' ה). אנשי המלחמה שהתלוו לצדקיהו בשעת בריחתו עזבוהו והתפזרו לכל עבר. כל אחד ניסה להציל את נפשו.

מה הייתה אחריתו של צדקיהו?

השוכים לקחו את צדקיהו ובניו והעלו אותם לרבלה. "ויתפשו את המלך ויעלו אתו אל מלך בבל רבלתה, וידברו אתו משפט" (פס' ו). ברבלה הייתה מפקדתו של נבוכדנצר, ולשם חזר לאחר שהשתתף במצור על ירושלים. גם פרעה נכה קבע בה את מעונו הראשי (כג לג).

נבואת ירמיהו כי צדקיהו ימות בשלום ובכבוד (יר' לד ד-ה) לא התגשמה. נבוכדנצר נהג כלפיו באכזריות רבה, מפני שהפר את השבועה וההתחייבות שקיבל עליו להיכנע לו (יח' יז יג-טז). נבוכדנצר ושריו הטיחו בו את מלוא אשמתו ושפטו אותו על שמרד בבבל. "ואת בני צדקיהו שחטו לעיניו, ואת עיני צדקיהו עור, ויאסרהו בנחשתים ויבאהו בבל" (פס' ז). לאחר שראו עיניו את שחיטת בניו, נקרו את עיניו. מלך בבל עשה זאת בעצמו, או שהדבר נעשה בפקודתו. ויאסרוהו באזיקים- בזוג שלשלאות של נחושת, ויבאהו בבלה, וכך נתקיימה נבואת יחזקאל: "והבאתי אתו בבלה ארץ כשדים, ואותה לא יראה ושם ימות" (יח' יב יג). ובירמיהו כתוב: "ויתנהו בבית הפקדות (בכלא) עד יום מותו" (יר' נב יא; לד א-ה).

פרק כה (פסוקים ה-כא)

בפסוקים אלה נקרא על חורבן המקדש, חורבן ירושלים וגלות יהודה.

"ובחדש החמישי בשבעה לחדש, היא שנת תשע עשרה שנה למלך נבכדנאצר מלך בבל, בא נבוזראדן רב טבחים עבד מלך בבל ירושלים" (פס' ח). בספר ירמיהו כתוב בעשור לחדש (יר' ג' יב). תהליך ההרס, הביזה והחורבן התחיל כנראה בשבעה לחדש אב והסתיים בעשרה בו. לפי המסורת נשרף בית-המקדש בתשעה ובעשרה באב. לזכר המאורע נקבע צום החמישי בתשעה באב. חז"ל דרשו: "בשבעה נכנסו גויים להיכל ונטלו את הים ואת המכונות ואת העמודים, והיו מקרקרין (הורסים) בו שביעי שמיני ותשיעי עד שפנה היום... עם חשכה הציתו בו את האור והיה נשרף בעשור לחדש" (סע"ר פ כז). ואמר ר' יוחנן: "אלמלי הייתי באותו דור לא קבעתיו (את צום תשעה באב) אלא בעשירי, מפני שרובו של היכל בו נשרף" (תענית כט ע"א).

תאוות ההרס וההשמדה לא ידעה גבול. נבוזראדן שר הטבחים של מלך בבל עשה שפטים נוראים בתושבי ירושלים הכבושה, לאחר ששדד את כל בית המקדש, שרף את ההיכל ואת ארמון המלך, את בתי ירושלים החריב, ניתץ את חומות ירושלים הוביל את הנשואים בחיים בכבלים בבלה. "ואת יתר העם הנשואים בעיר ואת הנפלים אשר נפלו על המלך בבל ואת יתר ההמון הגלה נבוזראדן רב טבחים" (פס' יא), כלומר: נבוזראדן שר הטבחים הגלה בבלה את התושבים ששרדו בחיים בירושלים ובשאר ערי יהודה. את העם הנותר מן הרעב, הדבר והחרב. ואלה שהצליחו לצאת מן העיר לפני כיבושה שהסגירו עצמם בידי מלך בבל בשעת המצור.

שריפת בית ה', חורבן בית-המקדש היה אסון דתי ולאומי כביר שלא היה כמותו מאז היות ישראל לעם. וכך התקיימו דברי ה' במראה השני לשלמה: "ואת הבית אשר הקדשתי לשמי אשלח מעל פני... כל עבר עליו ישם ושרק" (מ"א ט ז-ח). ומיכה שניבא: "ציון שדה תחרש, וירושלים עיין תהיה, והר הבית לבמות יער" (מי' ג יב: יר' כו יח), ודברי ירמיהו שניבא: "ועשיתי לבית אשר נקרא שמי עליו אשר אתם בטחים בו, ולמקום אשר נתתי לכם ולאבותיכם כאשר עשיתי לשילוי" (יר' ז יד; תה' עח ס-סד).

שריפת בית המלך סימלה את קץ עצמאות העם בארצו.

נבוזראדן שר הטבחים לא הגלה את כל העם הנותר. "ומדלת הארץ השאיר רב טבחים לכרמים וליגבים" (פס' יב; יר' לט י). "כרמים ויגבים" מושג ייחודי

לספרנו ולספר ירמיהו. נבזראדן השאירם בארץ יהודה כדי שיהיו כורמים ויוגבים - איכרים המעבדים יגבים-שדות של תבואות דגן, כדי שיספקו מתנובת השדות והכרמים לחילות המצב שהעמיד בארץ.

בא הקץ על מלכות יהודה. החורבן והגלות היו החוליה האחרונה בשרשרת ארוכה של גורמים וסיבות שהביאו למפלה הסופית.

פרק כה (פסוקים יג-יז)

בקטע זה נקרא על ביזת כלי המקדש. הכוונה בייחוד לכלים שהרשימו ביופיים ובתפארתם, שהיו "לשם ולתפארת לכל הארצות" (דה"א כב ה). מפורטים החשובים שבכלי הנחשת: עמודי הנחושת אשר עמדו לפני בית ה' (מ"א ז יד-כב), כני הנחושת שעמדו עליהם הכיורות והמכונות (מ"א ז כז-לז). "ואת ים הנחשת אשר בבית ה' שברו כשדים, וישאו את נחשתם בבלה" (פס' יג).

ים הנחשת – שעמד בתחום חצר בית ה'. מיכל מים גדול עשוי נחושת נקרא ים דרך הפלגה על שם גודלו לעומת שאר הכיורים שעמדו בעזרה (מ"א ז כג-כו). ישנה השערה שמשקלו היה קרוב לחמישים טונות. בגלל משקלו הכבד לא ניתן היה להעבירו לבבל בשלמותו לפיכך לא חסו על יופיו ושברו אותו.

"שני עשר בקר" שהים עמד עליהם (מ"א ז כה) לא נזכרים כאן, כי את כל אלה כבר נתן אחז לתגלת פלאסר (טז יז). "ואת הסירות ואת היעים ואת המזמרות ואת הכפות ואת כלי הנחשת אשר ישרתו במ לקחו" (פס' יד).

סירות – כלי קיבול ששמו בהם מדי בוקר את הדשן - האפר והפסולת הנותרים על המזבח אחרי שרפת הקרבנות.

יעים – כלים לגריפת הדשן מן המזבח (מ"א ז מ; שמ' כז ג; לח ג; במ' ד יד).
מזמרות – כעין מספריים להיטיב בהן את הפתילות (מ"א ז נ). רש"י פירש שהמזמרות והסיפות הם כלי מיני זמר.

כפות – כלים למתן הקטורת (מ"א ז נ; במ' ז יד).

משקל כלי הנחושת היה גדול מאוד. בכניסה לאולם ההיכל עמדו שני עמודים יכין ובוועז (מ"א ז כא). גובהו של כל אחד מהם היה שמונה עשרה אמה (מ"א ז טו). על תיאור העמודים נקרא (מ"א ז טו-כב, מא-מב). את כלי הנחושת שבמקדש לקחו שלל.

כלי הזהב מוינו לחוד וכך כלי הכסף. את כולם לקח רב הטבחים שלל.

"ואת המחתות ואת המזרקות אשר זהב זהב ואשר כסף כסף לקח רב טבחים" (פס' טו).
מחיתות – כלים שגרפו בהם גחלי אש מן המזבח כדי לשים שם את הקטורת (מ"א ז נ; ויק' טז יב-יג).

מזרקות – כלים לזריקת הדם על המזבח סביב (מ"א ז מ; ויק' א ה).

פרק כה (פסוקים יח-כא)

בפסוקים אלה נתוודע עם רצח גדולי הכהונה והמלכות.

רב הטבחים לקח בשבי את הכוהנים שעמדו על משמרתם במקדש עד לסוף המר. ביניהם שריה כוהן הראש, הוא כוהן הראש האחרון, הכוהן הממונה על סדרי הבית. בנו יהושע (ישוע) זכה לעלות עם שבי ציון ולהיות כוהן גדול ראשון בבית השני (חגי א א ; זכ' ו יא ; עז' ג ב). ואת צפניהו כוהן משנה- "סגן הכוהנים" בלשון חז"ל. כוהני משנה נזכרו ביאשיהו (כג ד), "ואת שלשת שמרי הסף", הכוונה כנראה לכוהנים שהיו ממונים על שמירת אוצרות הבית וכליו (יב י), כנראה שחמישה אלה בלבד עמדו על משמרתם.

מן העיר לקח סריס אחד – שר אחד שהיה ממונה על אנשי המלחמה ביהודה וחמישה אנשים נכבדים. "חמשה אנשים מראי פני המלך" "ואת הספר שר הצבא המצבא את עם הארץ" (פס' יט) "ספר", תואר יחידאי לשר הצבא במקרא. "וששים איש מעם הארץ הנמצאים בעיר" ששים איש אלה לא נמנו עם יושבי העיר הקבועים, אלא נמצאו בה בזמן המלחמה והכיבוש. "ויקח אתם נבוזראדן רב טבחים וילך אתם על מלך בבל רבלתה, ויך אתם מלך בבל וימתם ברבלה בארץ חמת, ויגל יהודה מעל אדמתו" (פס' כ-כא).

פרק כה (פסוקים כב-כו)

מינוי גדליהו על שארית הפליטה ביהודה ורציחתו.

אחרי חורבן ירושלים הפקיד נבוזראדן רב הטבחים את גדליהו בן אחיקם על הנשארים בארץ.

מי היה גדליהו בן אחיקם?

גדליהו בן אחיקם בן שפן היה ממשפחה מיוחסת בממלכת יהודה ומן הקרובים למלכות בית דוד. בן למשפחה שנשאה משרות חשובות בממלכת יהודה. אבי אביו שפן היה סופר המלך יאשיהו (כב ג ואילך). אביו אחיקם היה אחד מן השרים שנשלחו ע"י יאשיהו אל חלדה הנביאה (כב יב ואילך ; דה"ב לד כ ואילך). הוא גם הציל את ירמיהו ממוות (יר' כו כד). גדליהו התיישב במצפה הנמנית עם ערי בנימין ושכנה מצפון לירושלים (מ"א טו כב), כנראה שלא חרבה במלחמה כארץ יהודה.

מדוע בחר נבוזראדן דווקא את גדליהו בן אחיקם?

ייתכן שגדליהו היה בין המתנגדים למרד ונטה אחרי ירמיהו.

גדליהו קיווה בוודאי שיעלה בידיו לרפא את פצעייה של האומה הדוויה. שירכוש את אמון העם שנשאר ביהודה. ששארית יהודה תתערה באדמתה, והוא יישב מחדש את ערי יהודה וכפריה.

גדליהו הזמין את הנשואים בארץ לבוא אליו להתנחל ביישובים העזובים ולקבל עליהם את מרות השלטון הבבלי. בין הבאים היו: החיילים שנמלטו מפני הבבלים וביקשו מחסה במקומות נסתרים. שרי החיילים הסתתרו בשדה (יר' מ' ז). שדה הכוונה לשטח ללא מבנים. רש"י כתב: שיצאו מן העיר להיחבא במצודות ובצורים וביערים. נוספו עליהם גם ירמיהו, ישמעאל בן נתניה, שהתייחס לזרע המלוכה לבית דוד, ויוחנן בן קרח כנראה מבני חברון ככתוב: "ובני חברון קרח ותפח ורקם ושמע" (דה"א ב' מג), ושריה בן תנחמת הנטופתי מבני שלמא "אבי בית לחם" (דה"א ב' נא נד) נטפתי על שם מקום יישובה נטפה ליד בית-לחם (עז' ב' כא-כב; נחמ' ז' כו). ויאזניהו בן המעכתי מן מעכה (שמ"ב י' ו). בירמיהו מופיע שמו בצורה מקוצרת יזניהו (יר' מ' ח). משערים שהוא יזניה בן הושעיה (יר' מב' א) המה ואנשיהם. וגם אלה שנמלטו בזמן המלחמה למואב, עמון ואדום חזרו לארץ כי שמעו שארץ יהודה שוב מיושבת ושלווה. בחסותו של גדליהו התנחלו בערי בנימין והחלו לעסוק בעבודת האדמה (כג-כד; יר' מ' א-יג).

כיצד עודד אותם גדליהו?

גדליהו דאג לצורכיהם והרשה להם להחזיק במקומות הנטושים. "ואתם אספו יין וקיץ ושמן ושמנו בכליכם ושבו בעריכם אשר תפשתם" (יר' מ' י). קיץ - פירות המתבשלים בקיץ. גדליהו נשבע להם שלא יבולע להם כל רע כי הם בני חסותו. "אל תראו מעבדי הכשדים, שבו בארץ ועבדו את מלך בבל, ויטב לכם" (פס' כד).

גדליהו ייצג את השלטון הכשדי כלפי היהודים ושלט בארץ בעזרת צבא הכשדים (יר' מ' י-יא; מא ג). ישמעאל בן נתניה שראה בגדליהו את איש אמונם של הבבלים קינא בו וחשב שהוא ראוי לשמש בתפקידו של גדליהו, כי הוא היה מזרע המלוכה (יר' מא א). ישמעאל רצה להיעזר בעמים השכנים: עמון, מואב ואדום, ששאפו להיבנות מחורבנה של יהודה וגדליהו שרצה להחיות את עם יהודה הפריע להם במזימתם.

מה הייתה הרעה שזממו?

בראשם של עמים אלה עמד בעליס מלך עמון. הוא ניצל את קנאתו של ישמעאל מזרע המלוכה והסיתו בגדליהו.

גדליהו סירב להאמין ליוחנן בן קרח וחבריו שרי החיילים שהזהירו אותו כי ישמעאל נשלח מטעם בעליס מלך עמון להורגו. גדליהו שהיה נקי כפיים לא

שיער שיימצא אדם מקרב שארית הפליטה שיתנקש בחייו ולא רצה להתיר ליוחנן להרוג את ישמעאל (יר' מ יג-טז).

גדליהו לא האמין לאזהרות מפני מזימותיו של ישמעאל והזמין אותו לסעודת החג ועשרה אנשים אתו כראוי לאיש נכבד הבא בחבורת אנשים (יר' מא א). "ויכו את גדליהו וימת, ואת היהודים ואת הכשדים אשר היו אתו במצפה" (פס' כה). בחודש השביעי הוא חודש תשרי יש אומרים שהיה זה בראש חודש, בראש השנה. גדליה נרצח בערמה עם כל הנמצאים אתו במצפה ע"י ישמעאל בן נתניה ואנשיו. לפי זה נקבע "צום השביעי". הצום כבר נרמז בזכריה (זכ' ז ה ; ח יט) הוא "צום גדליה" בשלושה לחודש תשרי, כי נדחה מפני שני ימי ראש השנה.

ישמעאל היה משועבד ליצריו לתאוות השלטון והקנאה והביא ע"י כך צרה גדולה לעמו.

רצח גדליהו נקבע בתודעת העם כאסון לאומי גדול, לכן נקבע יום ג' בתשרי כיום צום לדורות (ר"ה יח ע"ב ; נדר' יב ע"א). בקשר לרצח גדליהו נאמר בר"ה יח ע"ב : שקולה מיתתן של צדיקים כשריפת בית אלוקינו.

ארבעה צומות נקבעו לזכר מאורעות הקשורים בחורבן בית ראשון.

י' בטבת : היום שבו החל המצור של צבא נבוכדנצר על ירושלים. "ויהי בשנה התשיעית למלכו, בחדש העשירי בעשור לחדש, בא נבוכדנצר מלך בבל הוא וכל חילו על ירושלים ויחן עליה, ויבנו עליה דיק סביב" (פס' א).

י"ז בתמוז : ט' בתמוז (אחרי בית שני הועתק התאריך לי"ז בתמוז) הובקעה חומת העיר. בתשעה לחדש הרביעי (יר' נב ו-ז) "ותבקע העיר" (פס' ד).

ט' באב : נחרב המקדש. "ובחדש החמישי בשבעה לחדש, היא שנת תשע עשרה שנה למלך נבכדנאצר מלך בבל, בא נבוזראדן רב טבחים עבד מלך בבל ירושלים, וישרף את בית ה' ואת בית המלך". בספר ירמיהו נב יב כתוב: בעשור. כנראה התחילה פעולת האויב בשבעה לחדש אב והסתיימה בעשרה בו. לפי המסורת נשרף בית המקדש בתשעה ובעשרה באב.

צום גדליה : ג' בתשרי נקבע לזכר רציחתו של גדליהו בן אחיקם. "ויהי בחדש השביעי בא ישמעאל בן נתניה בן אלישמע מזרע המלוכה ועשרה אנשים אתו ויכו את גדליהו וימת" (פס' כה).

האם הצליח ישמעאל להגשים את תכניתו?

ישמעאל נכשל במזימתו. יוחנן בן קרח שר החיילים שהזהיר את גדליהו מפני כוונתו של ישמעאל וכל שרי החיילים שאף הם הזהירו את גדליהו מפני ישמעאל, לקחו את אנשי המלחמה כדי להילחם עם ישמעאל להענישו על הרצח הנפשע ולהציל את השבויים שבידו. הם מצאו את ישמעאל על יד ברכה של מים רבים בגבעון. השבויים שהיו בידי ישמעאל שמחו לראות את יוחנן בן קרח וכל שרי החיילים (הכשדים) אשר אתו. "ויסבו כל העם אשר שבה ישמעאל מן המצפה וישבו וילכו אל יוחנן בן קרח". אך לא עלה בידי יוחנן לתפוס את ישמעאל ולהענישו. ישמעאל נמלט עם שמונה אנשים אל בני עמון כדי לבשר לבעלים מלכם שעשה את שליחותו ולמצוא אצלו מקלט מפני היהודים והכשדים (יר' מא יא-טו).

מה היו תוצאות מעשה הרצח?

יוחנן והשרידים ששרדו מן הטבח חששו מפני נקמת הכשדים על הריגת גדליהו והחליטו לברוח למצרים. ירמיהו ניסה לשכנע אותם שיישארו בארץ (יר' מב ט ואילך). ירמיהו הסביר לשרידי העם שהכשדים יניחו להם בארץ ישראל ולא יעשו להם כל רע, אבל כאשר יגיע נבוכדנצר למצרים (יר' מו יג-כח), ישפכו הכשדים את זעמם לא רק על המצרים, אלא גם על היהודים שיימצאו בה כי יראו בהם שותפים למרידה.

מדוע לא רצה ירמיהו שהשרידים ירדו למצרים?

- א) ירמיהו רצה למנוע את נטישת הארץ ע"י העם שארית הפליטה, כי בלעדיו תהיה הארץ שמה ונשמה (יר' יב יא), הארץ תהיה שוממה וחרבה.
- ב) ירמיהו ידע שהכשדים לא יאשימו את כל היהודים הנותרים בארץ ברצח גדליהו בן אחיקם. בוודאי יבינו שרצח זה היה מעשה מעטים ביוזמתו של בעלים מלך עמון.
- ג) ירמיהו ידע שהכשדים מעוניינים שיעבדו את השדות בארץ ישראל ויספקו מזון לצבאם.
- ד) השיבה למצרים אסורה מהתורה. בשלושה מקומות הוזהרו בני-ישראל לא לשוב לארץ מצרים (שמ' יד יג; דב' יז טז; דב' כח סח).

הנותרים בארץ לא קיבלו את עצת ירמיהו. "ויקמו כל העם מקטן ועד גדול ושרי החיילים ויבאו מצרים, כי יראו מפני כשדים" (פס' כו). לפי המסופר בספר ירמיהו: יוחנן בן קרח וחבריו שרי החיילים לקחו את העם "מקטן ועד גדול" ובכללם את ירמיהו הנביא ומזכירו ברוך בן נריה למצרים (יר' מג ו). ירמיהו ירד עמהם כדי להורות שם את דרכי ה' שלא יטעו אחרי עבודה זרה. חז"ל אמרו שירמיהו אמר לברוך בן נריה: "אין טעם שנשב בארץ ישראל שאין כאן מי שאנבא לפניהם". יהודה נשארה שוממה, וכך הקיץ הקץ על השלטון האוטונומי של שארית הפליטה ביהודה.

פרק כה (פסוקים כז-ל)

שחרור יהויכין מכלאו ושינוי מעמדו.

בשלושים ושבע שנה לגלות יהויכין מלך יהודה, עשרים ושבע שנים אחר חורבן הבית. בשנים עשר חודש הוא חודש אדר, בעשרים ושבעה לחודש. בירמיהו כתוב בעשרים וחמשה לחודש (יר' נב לא). "נשא אויל מרדך מלך בבל בשנת מלכו את ראש יהויכין מלך יהודה מבית כלא" (פס' כז). הוציא את יהויכין מן הכלא. השוני בתאריכים נובע מכך שבירמיהו מצוין התאריך שהחליט אויל מרדך לשחרר את יהויכין, ואילו התאריך המצוין בספרנו הוא ביום ששחרר יהויכין בפועל. גולי בבל חגגו את יום שחרור יהויכין מלך יהודה מבית הכלא. התקיימה נבואת אחיה השילני "ואענה את זרע דוד... אך לא כל הימים" (מ"א יא לט).

"וידבר אתו טובות, ויתן את כסאו מעל כסא המלכים אשר אתו בבבל" (פס' כח). הכוונה למלכים הכנועים שהוגלו לבבל. אויל מרדך אפשר ליהויכין להחליף את בגדי האסיר בלבוש מכובד. "ואכל לחם תמיד לפניו כל ימי חייו" וכן נהג דוד במפיבשת בן יהונתן (ש"ב ט יג). יהויכין חי בחצר המלך ואכל על שולחן המלך דרך קבע ומקומו היה בראש המלכים השבויים השותפים לגורלו.

לפי המקרא (פס' כז-ל ; יר' נב לא-לד) השתפר מעמדו של יהויכין השבוי לאחר מות נבוכדנצר, אולם מארבע תעודות מתוך רשימות קיצוב המזונות שנמצאו באחד המחסנים התת-קרקעיים של ארמון נבוכדנצר בעיר בבל, אנו למדים שמצבו של יהויכין היה נוח יחסית גם במלכות נבוכדנצר עצמו. בתעודות אלה מכונה יהויכין "מלך יהודה". תואר הבא להורות על שליט גולה, הנהנה מחסות שוביו. בני משפחתו קיימו בידם את המנהיגות בגולת בבל וצאצאיו עמדו בראש שבי ציון.

שינוי מעמדו של יהויכין היה פתח תקווה לגאולה קרובה, ואכן זכה יהויכין שהתייחס ישירות לשלמה (דה"א ג י-יט) שזרובבל מבני בניו עתיד לעמוד בראש שבי ציון ובוני הבית השני ויהיה פחה ביהודה מטעם מלכות פרס וכך התקיימה גם נבואת ירמיהו (יר' כד ד-ז).

עצם קיומו של העם היהודי היה נתון בסכנה, אך הנביאים שקמו בבבל עודדו את הגולים וחיזקו בהם את האמונה. בראשם עמד הנביא יחזקאל שהוגלה לבבל בימי מלכותו של יהויכין. הוא ניבא לגולים שהגלות תמרק את העם מן הסיגים שדבקו בו – החטאים שהכשילו אותו וגרמו לחורבן ולגלות. ולאחר ייסורים ישוב העם אל אלוקיו בכל לבו. ה' ינחם על כל אשר עשה לעמו ולארצו וישיבם לארצם. יחזקאל ראה בחזונו בקעה מלאה עצמות יבשות הקמות לתחייה (יחזקאל לז). העצמות היבשות היו הגולים אכולי הייאוש, הסבורים שנגזרה עליהם על העם היהודי

ושאין כל תקווה לשוב להיות עם בן חורין החי בארצו, אבל כשם שהעצמות היבשות קמו ושבנו לתחייה, כך ישוב ויחיה גם העם בגולה הנמשל לעצמות יבשות. **והנה קרה הנס הנפלא.** חזון העצמות היבשות הקמות לתחייה התגשם. עם ישראל קם לתחייה במולדתו והוא הקים את מדינתו בפעם השלישית.